

O Zaman Dans!

1983 yılında David Bowie, video yönetmeni David Mallet ve yanlarında küçük bir ekip, şarkıcının en çok satan albümünün hit parçası olan "Let's Dance" in videosunu yapmak için Londra'dan, Avustralya'nın nüfusu iki yüz kişinin altında olan Carinda kasabasına gider. 1983, yani Thatcher ve Reagan'lı bu sözde "liberal" dönemde, "medeni" Avustralya'nın Aborijin halkına karşı uygulanan ayrımcılığa karşı dikkat çekmek için bir şarkı videosu çekmek ister. İşin ilginç yanlarından biri de David Bowie'nin o zamana kadar sosyal konulara pek ilgi duyan bir sanatçı olmaması. Yani tam da devir, sosyal sorunlardan ziyade o ana kadar kendisi gibi bireyselliği tercih etmiş olanların devriyken Bowie, tam ters yönde münzevi bir süperstardan sorumluluk sahibi bir sanatçıya dönüşür. Bowie, o dönem hem Avustralya'da hem de dünyanın geri kalanında pek de olumlu gözle bakılmayan Avustralya'nın yerli halkı Aborjinlerin durumuna dikkat çekmek için salaş bir barda dans ettirdi. Bowie, çekim sırasında barda bulunan gerçek insanları seçerek oyuncularını kullanmayı reddetti. Video izlendiğinde beyazların Aborjinlere olan alaycı bakışları ve buna rağmen Aborjinlerin rahat ve samimi oluşları dikkat çekiyor. Gönüllerinden geçtiği gibi dans ediyorlar ilginç bir görüntü oluşturuyor.

Gönlünden geçtiği için değil de kendini mecbur hissettiği için adeta toplu iğne ucunda dans etmiş olan biri ise bundan yaklaşık 14 yıl önce Financial Times'a verdiği mülakatta, "Müzik çaldığı sürece kalkıp dans etmelisin" deyip, "Hala dans ediyoruz" diye ekleyen o dönemki Citigroup CEO'su Charles "Chuck" Prince idi. Bu sözlerinden üç ay sonra ABD borsaları, bir daha uzun zaman görmeyecekleri bir tepe yapıp, 2008 küresel krizi başladı. Bu süreçte, yakın zamana kadar çok rağbet göre Nasdaq endeksi yüzde 90 değer kaybetti ve başka yeni arz edilen birçok şirket de battı. Prince ise diğer birçok banka CEO'su gibi finansal krizin sebeplerini ortaya çıkarabilmek adına ABD Kongresi'ne ifade vermeye çağrıldı. Prince, ifadesinde aslında sözlerinin yanlış anlaşıldığını ama rakiplerinin bazı alanlarda büyürken geride kalmayı göze alamayacaklarını yine gayet samimi bir şekilde ifade etti. Aslında bu samimi cevap, tam da bam telinin olduğu yer. Olaylar gerçekleştikten sonra yapılan yorumların genelde bilerek veya bilmeyerek iskaladığı, yatırım ve piyasalar ile ilgili en önemli bilinmesi birkaç çok konuşulmayan konulardan biri bu rekabet baskısı. Bunu görmezden gelerek veya tam anlamıyla kavramadan ne piyasayı ne de benchmark kaygısı olan profesyonel yöneticilerin davranışlarını anlama şansınız yok. Bu söylediğim aslında çok da yeni ve orijinal bir şey değil. Neredeyse bir asır önce yazılmış Keynes'in Genel Teori kitabının 12. bölümü, bu konuda yazılmış en güzel eserlerden biridir. Belki yeni değil ama bu kadar önemli olup da bu kadar az dile getirilen başka bir konu bilmiyorum.

Chuck" Prince, " müzik durduğunda, likidite açısından işler karmaşıklaşacak" demişti. Yani durumdan habersiz veya olacılara dair öngörüsü yoktu demek doğru olmaz. Muhtemelen bu mülakatı verdiğinde, müziğin sustuğunu fark etmemişti. Nihayetinde bütçe harcamalarına prensipte soğuk ve prensip olarak devlerin ekonomiye müdahalesine karşı neoliberal ve neocon Cumhuriyetçi Bush iktidarı, vergi ödeyenlerin yani devletin kesesinden, bankalara ve birçok özel sektör şirketine trilyonlarca dolar yardım etmek zorunda kaldı. Bu aynı zamanda neoliberalizm için sonun başlangıcı dönemi oldu.

Peki küresel piyasalarda likiditenin yarattığı coşkulu müzik devam ediyor mu? Bizce cevap; evet. Fakat geçen iki haftada solist rolündeki FED Başkanı Jerome Powell'in sesinde biraz kısılma oldu ve kendi back vokalleri ile uyumsuzluklar artıyor gibi. Back vokaller artık "Daha az ver coşkuyu, biraz daha fazla slow parça çalalım" derdinde. Tabii kulağı bu müzik grubunun repertuarına daha alışkın dans edenler, "Acaba bu akşamın sonuna mı geliyoruz, birazdan da bar kapanıyor anonsları mı gelecek?" diye tedirgin olup, acaba kapıda yığılma olmadan çıkışa yanaşsak mı diye düşünmediler değil. Pistteki daha genç dansçılar repertuarı çok iyi bilmiyor ama grubun repertuarı ve mekanın kapanış saati de değişmiş olabilir. O yüzden herkesin kulağı solistin her sözünde. Hatta mimikleri ve vücut dili bile analiz ediliyor.

O onu demiş bu bunu demiş gibi kısır haberler ve bir toplu iğne ucunda kaç melek dans eder tipi tartışmalardan ziyade zaman içinde oluşturduğumuz analiz çerçevelerine yoğunlaşmaya devam ediyoruz. Son iki hafta beklentilerimize uygun olarak oynaklığın arttığı, hacimlerin düştüğü bir dönem oldu. Kullandığımız modeller ve izlediğimiz göstergeler, piyasa konjonktürü hala reflasyon dese de küresel çapta hepsi değişik kanallar ile birbirine bağlı küresel varlık piyasası ekosisteminin daha kırılğan hale geldiğini düşündürüyor.

Henüz modellerimize girmemiş olan ama anekdot bazında takip ettiğimiz dikkat çeken bazı gelişmeler ise şöyle: Malezya, Tayland ve Avustralya'daki yeni Koronavirüs (Covid-19) vaka artışları dalgalanması ve kapatmalar. Öte yandan Avustralya hükümetinin en son raporunda, artan Çin talebi nedeniyle demir cevheri ihracat gelirlerinin rekor seviyeye ulaşacağı tahmini.

Döngünün sonuna yaklaştığımızı düşündüren bazı piyasa istatistikleri de var. ABD’de halka arz performanslarının gerilemesi dönemine mi girdik? Geçen haftaki gibi ABD piyasaları rekor seviyelere geri dönse de neredeyse, bu seferki rekorun birkaç ay öncesi olduğu gibi güçlü bir katılım göstermemesi. Örneğin S&P500’de iki ay önceki yüzde 93 seviyesine kıyasla 50 günlük hareketli ortalamalarının üzerinde işlem gören hisse senetlerinin hala sadece yüzde 55 oranında.

Yine de yurt dışı piyasalardaki rekor seviyeler ve ivme, benchmark kaygısına sahip profesyonelleri tekrar dans pistine çıkmaya zorlaması ve bunun piyasalara tekrar “coşku vermesi” olası. Benchmarkların gerisinde kalmama baskısı ile ilişkili kariyer riskini göze alamayıp, riskleri dillendiren çatlak seslere kulak kapamak, hayatın gerçeğinin getirdiği bir seçenek. Fakat biz tercihimiz birkaç haftadır daha temkinli olmaktan yana kullanıyoruz. Şu an müzik devam etse de ve neredeyse hiç kimse beklemede de potansiyel yüzde 10’dan yüksek bir düşüşe, küresel piyasalarda çok da uzak olmayabileceğimizi hissediyoruz. Daha da açık ve net ifade etmek gerekirse böyle bir düşüşün yaz bitmeden oluşma ihtimalinin göz ardı edilmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Dansa bazen ara vermek, soluklanmak iyidir veya tam ilginin odağında, spot ışıklarının ortasında olmaktansa pistin kenarında dans etmekten de korkmamak gerek. “Aman bir şey kaçırmayayım” diye aralıksız dans etmek sağlıklı olmayabilir. Dans dediğin, Aborjinlerinki gibi doğal olmalı ve içten gelmeli. Yoksa zorlama olursa çirkin olur ve genelde iyi sonuçlanmaz.

Tabii para karşılığı olsun olmasın, dans etmek her zaman güzel duyguların dışı vurumu değildir. Hatırlayanlar vardır; bir ara Yiğit Özgür’ün bir karikatürü çok popüler olmuştu. Biri arkadaşına “Refik abi sence ben ruh hastası mıyım?” diye soruyor; Refik abisi de “Yok be oğlum” yanıtını verince “O zaman dans!” diyor. Bu karikatürün neden popüler olduğu sorusunun cevabı, ekonomi ve piyasalardan bağımsız mıdır? Yoksa beslendikleri kaynaklar benzer midir?

Dans rahatsızlığı salgını diyebileceğimiz bir olay ise yüzyıllar önce, tam bu yaz aylarında, Almanya’nın Aachen kentinde başladı. Sıcaktan bunaldığı düşünülen bir hanımefendi, kendi istemi dışında dans etmeye başladı. Rivayete göre bu şekilde başlayan bir dans salgını Madagaskar’a kadar yayıldı. Daha sonra St. Vitus Dance olarak ad konuldu ve bir hastalığın da ismi haline geldi. Bu dans salgınında, insan grupları bazen binlercesi bir arada çılgınlar gibi dans ediyordu ama eğlenmiyordu. Bazı bilim insanları, sebep olarak budansçıların da ortak halüsinasyon gördüğünü ve duyularının kontrolünü kaybettiğini söyledi. Bu güne kadar, hala bu kadar çok insanı dans nöbetlerine neyin sürüklediğini kimse bilmiyor. O zamanlar birçok insan bunun bir lanet olduğuna inanıyordu. Ancak bazıları, 14. yüzyıldaki dans salgınının sosyal bulaşmanın erken bir örneği olduğuna inanıyor. Esnemek ve gülmek nasıl bulaşıcı görünüyorsa, uzmanlar manik dansın da bulaşıcı olabileceğini söylüyor. Beden dilini ve birlikte olduğumuz insanların duygusal durumunu taklit etme eğilimindeyiz ve bunun farkında olmadığımız artık ispatlanmış durumda. Nitekim St Vitus dansında da, Chicago Üniversitesi Bilişsel ve Sosyal Sinirbilim Merkezi Direktörü John Cacioppo’ya göre; "Birkaç farklı süreç böyle bir şeye katkıda bulunur. Biri akran baskısıdır. Bir ortamda oturuyorsanız ve herkes belirli bir şekilde hareket ediyorsa, sen de aynı şeyi yapıyorsun." Bu arada şu okuduğunuz cümle, bence çoğu ekonomi ve piyasa kitabının toplamındaki bilgiden daha değerli.

Orijinal adı “Atlari da Vurular?” olan kitap, yazarı Horace McCoy’un Büyük Buhran’ın en kötü günlerinde, Hollywood’da binlerce figüranın işsiz olduğu sert deneyimlerinden doğdu. Daha sonra filmi çekilen romanda, anlatıcı Robert Syverten’in ölüm cezasına çarptırılmakta olduğu eylem olan Gloria Beatty’yi öldürmesine yol açan olayları anlattığı bir flash back yapısı kullanır. Tesadüfen tanışan ve çift olarak yarışmaya katılan Syverten ve Beatty’nin yarışmacılara ücretsiz yemek ve uyku alanı ile kazanırlarsa bin dolar sağlayan bir maraton dans yarışmasına katılır. Yarışmacıların aslında farkında olmadığı gerçek ise; kendi çıkarları için yarışmacıları ve yarışmayı manipüle eden sunucu Rocky’nin deyimiyile bunun bir yarışma değil şov olduğudur. Bu yarışma olarak lanse edilen şovun amacı ise o yıllarda kitlelerin dikkatini ekonomik buhrandan başka yönere çekmektir. Bu insanlık dışı “şovun” fiziki ve ruhsal yükünü daha fazla taşıyamayan Gloria ise partneri Robert’tan yaşadığı bu ıstiraba son vermesi için kendisini vurmasını ister. Tıpkı artık işe yaramayan atlara da yapıldığı gibi.

William Butler Yeats’in bir şiirinde sorduğu gibi "Dansçıyı, danstan nasıl tanıyabiliriz (ayırabiliriz)?" Bazı yaratıcı eylemlerin onları yaratan sanatçıyla o kadar yakından bağlantılı olduğu ve ikisini birbirinden ayırmanın neredeyse imkânsızdır. Müzik ve edebiyat gibi sanatın alanlarında kaydetmek ve bu şekilde korumak ve gelecek nesillere aktarmak nazaran daha kolay. Edebi veya müzik sanatı, yaygın olarak anlaşılan alfabe ve notalar gibi bir kodlama sistemi kullanılarak kâğıda ve gelecek nesillere aktarılabilir. Bu sanatçının rolü daha azdır anlamına gelmez. Bazı koreograflar, müziği kopyalamak için kullanılanlara benzer yazılı notasyon sistemleri geliştirdiler.

Bu sistemlerin en yaygın olanı, 20. yüzyılın başlarındaki Macar dansçı Rudolph von Laban'ın çalışmalarından türeyen sistemlerdir. Bu sistem birçok dans sanatçısı ve bilim insanı tarafından öğrenilip anlaşılmış olsa da dans, aynı piyasalar gibi daha karmaşıktır ve aktarılması daha zordur. Heinrich von Kleist'in "On the Marionette Theatre" 1810 yılında yazdığı kısa öyküde kuklaların hatasız olduğu ve bundan dolayı insandan daha iyi dans edebildiğini iddia etse de, bir kuklaya veya makinaya insan gibi dans ettirebilir misiniz? Tecrübeli yıldız bir sanatçının da yıldız bir piyasa oyuncusunun da benzerini sadece çalıştırarak yetiştirmesi neredeyse imkânsızdır.

David Bowie "Let's Dance" videosunda sokağı temizleyen genç bir kız, beyazların evlerine gönderilmeden önce hizmetçi olarak eğitilen Aborijin çocuklarına atıfta bulunuyor. Hükümet tarafından alınan ve beyaz ailelere yerleştirilen Aborijin çocukları tanımlamak için "çalınmış nesil" denen bu dönem aslında zihninde hâlâ tazeydi ama dillendirilmek istenmiyordu. Dolayısıyla videoyu görünce birçok kişi dehşete düştü. Bowie ise kendisi ile yapılan röportajda video konsepti şöyle açıkladı: "Uzun zamandır yaptığım her şeyden çok daha basitti" diyor. "Gerçeküstü görüntüleri yan yana getirmekle pek ilgilenmiyorum. Bu sorun hakkında çok doğrudan bir mesaj olmasını istedim." der. Mesajları doğrudan da verseniz dolaylı da verseniz bazıları kendi istedikleri gibi algılayabiliyor. Yine de siz siz olun arada, zorunda değilseniz ve içinizden gelmiyorsa arada bir soluklanın, hatta müziğin hala çalıp çalmadığını da kontrol edin. Piyasalardaki ve sizdeki iç gerilimlerden dolayı vazgeçmeyin. Belki de Nietzsche haklıdır. "Dans eden bir yıldızın doğmasını isteyen, önce kendi içinde büyük taşkınlıklar ve kaos yaşamak zorundadır."

UYARI NOTU:

Burada yer alan yatırım bilgi, yorum ve tavsiyeleri yatırım danışmanlığı kapsamında değildir. Yatırım danışmanlığı hizmeti, yetkili kuruluşlar tarafından kişilerin risk ve getiri tercihleri dikkate alınarak kişiye özel sunulmaktadır. Burada yer alan yorum ve tavsiyeler ise genel niteliktedir. Bu tavsiyeler mali durumunuz ile risk ve getiri tercihlerinize uygun olmayabilir. Bu nedenle, sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi beklentilerinize uygun sonuçlar doğurmayabilir. Söz konusu rapor belli bir kişiye veya mali durumları, risk ve getiri tercihleri benzer nitelikteki bir gruba yönelik olarak hazırlanmamıştır. Belirli bir getirinin sağlanacağına dair herhangi bir vaat veya taahhütte bulunulmamaktadır. Tüm yorum ve tavsiyeler öngörü, tahmin ve fiyat hedeflerinden oluşmaktadır. Zaman içinde piyasa koşullarında meydana gelen değişiklikler nedeniyle söz konusu yorum ve tavsiyelerde değişikliğe gidilebilir. Size uygun olan yatırım araçlarının ve işlemlerin kapsam ve içeriği uygunluk testi neticesinde belirlenir. Uygunluk testi, yatırım kuruluşu tarafından pazarlanan ya da müşteri tarafından talep edilen ürün ya da hizmetin müşteriye uygun olup olmadığının değerlendirilmesi amacıyla, müşterilerin söz konusu ürün veya hizmetin taşıdığı riskleri anlayabilecek bilgi ve tecrübeye sahip olup olmadıklarının tespit edilmesidir. Bu raporda yer alan her türlü bilgi, yorum ve tavsiye uygunluk testi ile tespit edilecek risk grubunuz ve getiri beklentiniz ile uyumlu olmayabilir. Bu nedenle, uygunluk testi neticesinde risk grubunuz tespit edilmeden sadece burada yer alan bilgilere dayanılarak yatırım kararı verilmesi amaç, bilgi ve tecrübeye uygun sonuçlar doğurmayabilir.

Burada yer alan bilgi ve veriler, araştırma grubumuz tarafından güvenilir olduğuna inanılan kaynaklardan derlenmiş olup, doğrulukları ayrıca araştırılmamıştır. Bu nedenle, bu bilgilerin tam veya doğru olmaması nedeniyle doğabilecek zararlardan Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve çalışanları sorumlu değildir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. tarafından farklı bölümlerde istihdam edilen kişilerin veya Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin ortaklarının ve iştiraklerinin bu raporda yer alan tavsiyelerle veya görüşlerle hemfikir olmaması mümkündür. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ile piyasanın işleyişinden kaynaklanan makul nedenlerden dolayı, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ortakları, çalışanları, yöneticileri ve bunlarla doğrudan ve dolaylı olarak ilişkileri bulunan istihdam ilişkisi doğuracak bir sözleşme çerçevesinde veya herhangi bir sözleşme olmaksızın çalışan ve tavsiyenin hazırlanmasına katılan tüm gerçek veya tüzel kişiler ile müşterileri arasında önlemeyen çıkar çatışması ve objektifliği etkilemesi muhtemel nitelikte ilişkiler doğabilir. Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş., ortakları veya iştirakleri, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yetkilendirildikleri yatırım hizmetleri ve faaliyetleri ile yan hizmetlerini, bu raporda bahsi geçen şirketlere, muhtelif zamanlarda, sunmayı teklif edebilir veya sunabilir. Muhtelif zamanlarda, Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin, ortaklarını, iştiraklerinin ve işbu kapsamdaki yöneticilerinin, yetkililerinin, çalışanlarının veya temsilcilerinin, doğrudan veya dolaylı olarak, raporda bahsi geçen işlemler, menkul kıymetler veya emtialar üzerinde pozisyonları bulunabilir veya farklı nedenlerle ilgi ve ilişkileri bulunabilir. Söz konusu çıkar çatışması durumlarında Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş., internet sitesinde yer alan Çıkar Çatışması Politikası uyarınca hareket eder. Bu rapor, sadece gönderildiği kişilerin kullanımı içindir. Bu raporun tümü veya bir kısmı Yapı Kredi Yatırım Menkul Değerler A.Ş.'nin yazılı izni olmadan çoğaltılamaz, yayınlanamaz veya üçüncü kişilere gösterilemez, ticari amaçla kullanılamaz.